

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Publij Virgilij Maronis Mantuani Georgica

Vergilius Maro, Publius

Phorce, 1507

Ovidii tetrastichon in librum Geor. secundum

[urn:nbn:de:bsz:31-114135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-114135)

OVIDIJ TETRASTICHON IN
librum Geor. secundum.

Hactenus atuorum cultus, & sidera cœli.
Pampineas canit ille comas, colleſq; uirentis
Deſcriptaſq; loci uites, & dona lyei
Atq; oleæ ramos pomorum ex ordine lectos:

ANTONII MANCINELLI AR
gumentū ſecundū uoluminis.

Proponit bacchumq; uocat Maro riſte ſecundo
Arboribus diuerſa datur natura creandis
Panditur inſitio, uitis diuerſa notatur
Italię laudes, ſpecies telluris habentur.
Quo uitis ponenda modo, quo tempore, quid uer
Afferat, hinc uiti qualis ſit cultus habendus
Cōmoda ſyluarum monſtrat, laudātur agreſtes.

PVBLLI VIRGILII MARONIS GE
orgicorū Liber ſecundus.

Secundi Georgico. argumentū. A diuiſiōe rem
incipit. Alias arbores a natura ſponte puenire, ali
as humano ſtudio ſeri. Deinde q̄ natura ſilueſtris
gignit, quō noſtra cura manſueſcant. Tum que ſpe
cies arborum, quibus modis ſerendę, poſthęc ad in
ſitionē pductus, que nam arbor, cui generi rectiſſi
me inſeraſ, & quot inſitionū genera. Monet diuerſ
ſam eſſe culturę rationē, p diuerſis arborū qualita
tibus proq; regionū diſpoſitiōe. In alijs atq; alijs pla

GEORGICORVM SECVNDVS

gis alia atq; alia puenire uina. Tum que arbores q̄ solo gaudeant que qbus regiõibus pprię. Hinc occasione nactus in Italię laudationē artificiosissimā excurrit. A qua regressus, uarias terre q̄litates enumerat, & cui rerū generi queq; sit apta, qbusq; modis agri seu piguedo, seu siccitas, seu dēsitas, seu raritas, seu frigus, seu calor, seu dulcedo, seu amaritudo queat explorari. Vitis quo tpe, qua terra qbus modis inserēda, fouēda, & educāda, putāda. Postremo uituperata uite ob culturę difficultatē, in rusticaneq; uite laudē facundissime digreditur cū admixta pœseos laude, & urbanę uite reprehensione.

Actenus aruorū cultus & sydera cœli.

h. Nūc te Bacche canā, necnō syluestria tecū

Virgulta, & prolem tarde crescentis oliuę.

Huc pater o lenę (tuis hic omnia plena
Muneribus, tibi pampineo grauidus autumno
Floret ager, spumat plenis uindemia labris)

Huc pater o lenę ueni, nudataq; musto

Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.

Principio arboribus uaria est natura creandis.

Namq; alia nullis hominū cogentibus, ipse

Sponte sua ueniunt, camposq; & flumina late

Curua tenent, ut molle siler, lenteq; geniste.

Populus & glauca canentia fronde salicta.

Pars autem posito surgunt de semine, ut altæ

Castaneæ, nemorumq; loui, que maxima frondet

Aesculus, atq; habitę graijs oracula quercus.

c ij

trāsitiõ cū
ppositioe

Inuocatio

Adiuisioe
rē incipit.
Inartificia
lis satio
Ois arbor
aut spõte
nascit aut
ex semini
bus fortui
to iactis.
aut extra
dicibus
pullulescit.

GEORGICORVM SECVNDVS

Pullulat ab radice alijs densissima sylua.

Arbores Vt cerasis, ulmifq; etiam Parnasia laurus
nascuntur Parua sub ingenti matris se subicit umbra.
sponte aut Hos natura modos primū dedit, his genus omne
semie aut Syluarū, fruticumq; uiret, nemorūq; sacrorum.
ab radice. Sunt aliq; quos ipse uia sibi repperit usus.

Artificia Hic plantas tenero abscondens de corpore matrū
lis fatio q; Deposuit sulcis, hic stirpes obruit aruo
tuplex, Quadrifidasq; sudes, & acuto robore uallos.
Syluarumq; alię pressos propaginis arcus
Expectant, & uiua sua plantaria terra.
Nil radicis egent alię, summumq; putator
Haud dubitat terre referens mandare cacumen
Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur e sicco radix oleagina ligno,
Et sepe alterius ramos impune uidemus
Vertere in alterius, mutatamq; insita mala
Ferre pyrum, & prunis lapidosa rubescere corna.

Facit attē Quare agite o pprios generatim discite cultus
tum horz Agricole, fructusq; feros mollite colendo.
tatu. Neu segnes iaceant terræ iuuat Ismara Baccho

Taburnus Conserere, atq; olea magnū uestire Taburnum.
campanię Tuq; ades, inceptumq; una decurre laborem.
mons. O decus, o famę merito pars maxima nostrę.

captatō at Mecœnas, pelagoq; uolans da uela patenti.
tentiōis a Non ego cuncta meis amplecti uersibus opto
magnitu Non, mihi si lingue centum sint, oraq; centum.
dine rei.

GEORGICORVM SECVNDVS

Ferrea uox, ades & primi lege littoris oram.
 In manibus terrę, non hic te carmine ficto
 Atq; per ambages, & longa exorsa tenebo.
 Sponte sua que se tollunt in luminis auras.
 Infœcunda quidem, sed læta & fortia surgunt.
 Quippe solo natura subest, tñ hæc quoq; si quis
 Inerat, aut scrobibus mandat mutata subactis.
 Exuerint syluestrem animũ, cultuq; frequent
 In quascũq; uoces artes, haud tarda sequentur.
 Necnon & sterilis que stirpibus exit ab imis
 Hoc faciet, uacuos si sit digesta per agros.
 Nunc altę frondes, & rami matris opacant.
 Crescentiq; adimunt fœtus, uruntq; ferentem.
 Nam que seminibus iactis se sustulit arbor
 Tarda uenit, seris factura nepotibus umbram
 Pomaq; degenerant succos oblita priores.
 Et turpes auibus prædam fert uua racemos.
 Scilicet omnibus est labor impendendus, & omnes
 Cogendę in sulcum, ac multa mercede domandę.
 Sed truncis oleę melius, propagine uites
 Respondēt, folido paphię de robore myrtus.
 Plantis edurę coryli nascuntur, & ingens
 Fraxinus, Herculeęq; arbor umbrosa coronę.
 Chaonięq; patris glandes, etiam ardua palma
 Nascitur, & casus abies uisura marinos.
 Inferitur uero ex fœtu nucis arbutus horrida
 Et sterile platani malos gessere ualentes.

Translatō

exequit̃ p
 positas
 partes.
 De arbori
 bus spōte
 puenienti
 bus, quō
 dementur
 arte.
 De pullus
 lātibus era
 dice.

De his q̃e
 semibus
 surgunt.
 Metapho.

distributō
 aptissima.
 qbus ar
 borę gene
 ribus q̃s
 cultus ad
 hibendus
 Singulis
 arboribus
 epitheta
 tribuit.

GEORGICVMR SECVNDVS

Quæ spēs Castaneę fagos, ornusq; incanuit albo
 arborū q; Flore piri, glandemq; sues fregere sub ulmis.
 bus rectis Nec modus inserere, atq; oculos iponere simplex
 us iserant Nam qua se medio trudent de cortice gemmę.
 Vide uari etatem. Et tenues rumpunt tunicas, angustus in ipso
 Infitionū Fit nodo sinus, huc aliena ex arbore germen
 genera. Includunt, udoq; docent inolescere libro.
 Alterum Aut rursum enodes trunci refecantur, & alte
 genus. Finditur insolidum cuneis uia deinde feraces
 Plantę immittuntur, nec longū tempus, & ingens
 Exijt ad cœlum ramis foelicibus arbos
 Miraturq; nouas frondes, & non sua poma.
 Abusio Pręterea genus haud unum nec fortibus ulmis
 poetica Nec salici, lotoq; nec idęis cyparissis
 Colligit Nec pingues unam in faciem nascuntur oliuę.
 doctissime Orchites, & radij, & amara pausia bacca.
 culturā p Arborū ge Pomaq; & Alcinoi syluę, nec surculus idem
 neribus p Crustumijs, syrijsq; piris, grauibusq; uolemis
 regionis Non eadem arboribus pendet uindemia nostris
 habitu ua Quam Methymnęo carpit de palmite Lesbos.
 riari. Sunt Thasię uites, sunt & Marcotides albę
 diuersa ui Pinguibus hæ terris habiles, leuioribus illę.
 tiū gna p Et passo psythia utilior, renuisq; lagęos
 regionū Tentatura pedes olim, uincturaq; linguam.
 diuilitate. Purpureę Precięq; & quo te carmine dicam
 Rhetica nec cellis ideo contende Falernis
 Sunt & Amineę uites, firmissima uina.

GEORGICORVM SECVNDVS

Tmolus & assurgit quibus, & rex ipse Phaneus.
 Argitisq; minor, cui non certauerit ulla
 Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
 Non ego te mensis, & dijs accepta secundis
 Transferim Rhodia, & tumidis Bumasthe racemis
 Sed neq; quā multę species, nec noīa que sint
 Est numerus, neq; eī numero cōprendere refert
 Quem qui scire uelit, libyci uelit equoris idem
 Discere, quā multę Zephyro turbentur hareņę.
 Aut ubi nauigijs uiolentior incidit Eurus
 Nosse, quod Ionij ueniant ad littora fluctus.
 Nec uero terrę terre omnes omnia possunt.
 Fluminibus salices, crassiscq; paludibus alni
 Nascuntur, steriles saxosis montibus orni.
 Littora myrtetis letissima, deniq; apertos
 Bacchus amat colles, aquilonē & frigora taxi.
 Aspice & extremis domitum cultoribus orbem
 Eoasq; domos arabum, pictosq; gelonos.
 Diuise arboribus patrię, sola India nigrum
 Fert hebenum, solis est turea uirga Sabeis.
 Quid tibi odorato referam sudantia ligno
 Balsamaq; & Baccas semp frondentis achanti?
 Quid nemora Aethiopum molli canentia lana.
 Velleraq; ut folijs depectant tenuia Seres?
 Aut quos Oceano propior gerit India lucos.
 Extremi sinus orbis, ubi aera uincere summum
 Arboris, haud ullę iactu potuerat sagitte.

tmolus &
Phaneus
mōtes sūt
uitibus cō
siti.

Figura po
etis famili
aris.

Quibus
terris que
spēs arbo
rum foeli
cius pue
niant.

Quasdam
spēs qbus
dā regiōis
bus ppri
as esse.
Propositō
gnalis, q̄
p species
probat

GEORGICORVM SECVNDVS

Liptote Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris,
 Media fert tristes succos, tardumq; saporem
 Foelicis mali, quo non presentius ullum
 Pocula si quando seuę infecere nouerę

Liptote. Miscuerintq; herbas, & non innoxia uerba:
 Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
 Ipsa ingens arbor, faciemq; simillima lauro.
 Et si non alium late iactaret odorem.

erat nõ usi Laurus erat, folia haud ullis labentia uentis.
tato mõ Flos apprima tenax, animas & olentia medi
positum Digressio Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.
Digressio ad Italiae laudes. Sed neq; Medorum syluę, ditissima terra
Ganges Nec pulcher Ganges, atq; auro turbidus Hermus
india flux Laudibus Italiae certent, non Bactra, neq; Indi,
uius. **Hermus** Totaq; turiferis Panchaia pinguis arenis.
lydia flux Hęc loca non tauri spirantes naribus ignem
us aurifer Inuertere, satis immanis dentibus hydri
Laus ex Nec galeis, densisq; uirum seges horruit hastis.
aliaꝝ regi Sed grauidę fruges, & Bacchi Massicus humor
onũ cõpa Impleuere, tenent oleęq; armentaę læta.
ratione Hinc bellator equus campo sese arduus infert
Colchos Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
significat. Victima, sepe tuo perfusi flumine sacro
Laus a fer Romanos ad templa deum duxere triumphos.
tilitate fru Hic uer assiduum, atq; alienis mensibus estas
gum & pe Bis grauidę pecudes, bis pomis utilis arbor
corum. **Repetitio** At rapidę tygres absunt, & seua leonum
Redit ad cõpationē

GEORGICORVM SECVNDVS

Semina, nec miseros fallunt aconita legentes.
 Nec rapit immensos orbis per humū necq̄ tanto
 Squammeus in spiram tractu se colligit anguis
 Adde tot egregias urbes, operumq̄ laborem.
 Tot congesta manu pręruptis opida faxis
 Fluminaq̄ antiquos subter labentia muros.
 An mare q̄d supra memorē: quodq̄ abluit infra:
 An ne lacus tantos, te lari maxime, teq̄
 Fluctibus & fremitu assurgens benace marino.
 An memorē portus, lucrinoq̄ addita claustra:
 Atq̄ indignatum magnis stridoribus equor.
 Iulia qua ponto longe sonat unda refuso.
 Tyrrhenuſq̄ fretis immittitur æstus auernis.
 Hęc eadem argenti riuos, griscq̄ metalla
 Ostendit uenis, atq̄ auro plurima fluxit.
 Hęc genus acre uirū, marſos, pubemq̄ sabellam
 Assuetumq̄ malo Ligurem, Volſcoſq̄ uerutos.
 Extulit hęc Decios, Marios, magnosq̄ Camillos.
 Scipiadas duos bello, & te maxime Cęsar.
 Qui nunc extremis asię iam uictor in oris
 Imbellem auertis Romanis arcibus Indum.
 Salue magna parens frugum Saturnia tellus
 Magna uirum, tibi res antiquę laudis, & artis
 Ingredior, sanctos ausus recludere fontes.
 Ascreeumq̄ cano romana per opida carmen.
 Nunc locus aruorū ingenijs, quę robora cuiq̄.
 Quis color, aut quę sit rebus natura ferendis.

Laus ab
 edificijs
 Adde con
 tinuamus
 a fluminis
 bus & fre
 tis
 A cōtinu
 atis.
 Benacus
 lacus Ita
 lię
 Sublię car
 mē & sens
 tētiḡ quas
 drans.
 Laus a ue
 nis.
 Laus a po
 pulis & ui
 ris.

Tanq̄ cōs
 clusio in
 gñe demō
 stratiuo.
 artificioso
 trāsitu ad
 rē rextit̄.
 Quę fra q̄
 bus arbor
 ribus con
 ferenda.

GEORGICORVM SECVNDVS

Difficiles primum terre, colleſq; maligni
 Tenuis ubi argilla, & dumofis calculus aruis.
 Palladia gaudent ſylua uiuacis oliuę.
 Inditio eſt tractu ſurgens, oleaſter eodem
 Plurimus & ſtrati baccis ſylueſtribus agri.
 At quę pinguis humus, dulciq; uligine letas

Pingui hu- Quicq; frequens herbis, & fertilis ubere campus
 mo ſeren- Qualem ſepe caua montis conualle ſolemus
 de uites. Deſpicere, huc ſummis liquuntur rupibus amnes.
 Fœlicemq; trahunt limum, quicq; editus auiſtro.
 Et ſilicem curuis inuiſam paſcit aratriſ
 Hic tibi præualidas olim, multoſq; fluentes
 Sufficiet, Baccho uites, hic fertilis uuę.

Sacerdoſ Hic laticis qualem pateris libamus, & auro.
 tes optima Inſlauit cum pinguis ebur Tyrrenus ad aras.
 bibūt uia. Lancibus & pandis fumantia reddimus exta

Quę terra Sin armenta magis ſtudium, uítuloſq; tueri
 paſcuís Aut fœtus ouium, aut urentis culta capellas
 idonea. Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti
 Et qualem infœlix amiſit Mantua campum
 Paſcentem niueos herboſo in flumine cygnos.
 Non liquidi gregibus fontes, non gramina deſunt.
 Et quantum longis carpent armenta diebus
 Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.

Quæ fru- Nigra fere, & preſſo pinguis ſub uomere terra
 mentis Et cui putre ſolum, namq; hoc imitamur arando
 apta. Optima frumentis, non ullo ex æquore cernes.

GEORGICORVM SECVNDVS

Plura domum tardis decedere plaustra iuuenis

Aut unde iratus syluam deuexit arator

Et nemora euertit multos ignaua per annos

Antiquasq; domos auitū, cum stirpibus imis

Eruit, ille altum nidis petiere relictis.

At rudis enituit impulso uomere campus

Nam ieiuna quidem, cliuosi glareae ruris.

Vix humiles apibus cassas, roremq; ministrat.

Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris

Creta, negant alios eque serpentibus agros

Dulcem ferre cibum, & curuas prebere latebras

Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosq; uolucres

Et bibit humorem, & cum uult ex seipsa remittit

Quæq; suo uiridi semper se gramine uestit

Nec scabie, & salsa ledit rubigine ferrum

Illa tibi lætis intexet uitibus ulmos.

Illa ferax oleæ est, illam experiere colendo.

Et facilem pecori, & patientem uomereis unci.

Talem diues arat Capua, & uicina Veseuo

Ora iugo, & itacuis Clanius non equus Acerris.

Nunc quo quæq; modo possis cognoscere dicam

Rara sit, an supra morem si densa requiras.

Altera frumentis quoniam fauet, altera Baccho

Densa magis Cereri, rarissima quæq; Lygo.

Ante locum capies oculis, alteq; iubebis

In solido puteum demitti, omnemq; repones

Rursus humū & pedibus summas equabis arenas

Antiquas
ideft caras

Quō ita
explorat.

Glarea .i.
sicca terra

Veseuus
cāpaniæ
mons.
ora hoc
bum a ygi
lio p nola
mutatum
putat au
lus gellius
Clanius
fluius cā
panis, in q̄
Acerra

GEORGICORVM SECVNDVS

Cui quęq; Si deerit rarum, pecoriq; & uitis almis
 tellus ido Aptius uber erit, sin in sua posse negabunt
 nea & qui Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis.
 bus moīs Spissus ager, glebas cunctantes crassaq; terga
 exploran- Expecta, & ualidis terram profunde iuuentis.
 da. Salsa autem tellus, & quę perhibetur amara
 Frugibus infœlix, ea nec mansuescit arando
 Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat
 Tale dabit specimen, tu spisso uimine qualos
 Colaę prelorum fumosis diripe tectis.
 Huc ager ille malus, dulcesq; a fontibus unde
 Ad plenum calcentur, aqua eluctabitur omnis
 Scilicet & grandes ibunt per uimina guttę.
 At sapor indicium faciet manifestus, & ora
 Amaror Tristia tentatum sensu torquebit amaror
 substanti- Pinguis item quę sit tellus, hoc deniq; pacto
 uū nomē. Discimus, haud unq; manibus iactata fatiscit
 Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
 Humida maiores herbas alit, ipsaq; iusto
 Latior, ah nimium ne sit mihi fertilis illa.
 Neu se preualidam primis ostendat aristis.
 Quę grauis est, ipso tacitam se pondere prodit:
 Quęq; leuis, promptū est oculis p̄discere nigram
 Et quisquis color, at sceleratum exquirere frigus
 Difficile est, piceę tantum, taxiq; nocentes
 Terra uiti Interdum, aut hederę pandunt uestigia nigre.
 bus paran His animaduersis terram multo ante memento
 da.

GEORGICORVM SECVNDVS

Excoquere, & magnos scrobibus cōcidere montes

Ante supīnatas Aquiloni ostendere glebas

Quæ latum infodias vitis genus, optima putri

Arua solo, id uenti curant, gelidæq; pruiæ

Et labefacta mouens robustus iugera fossor.

At si quos haud ulla uiros uigilantia fugit.

Ante locum similē exquirūt, ubi prima paretur

Arboribus seges, & quo mox digesta seratur.

Mutata ignorent subito ne femina matrem.

Quin etiam cœli regionem in cortice signant.

Vt quo quæq; modo steterit, qua parte calores

Austrinos tulerit, quæ terga obuenterit axi.

Restituant, adeo in teneris cōsuescere multū est.

Collibus, an plano melius sit ponere uites.

Quære prius, si pinguis agros metabere campi

Densa sere, in denso non segnior ubere Bacchus

Sin tumulis acclīue solum, collisq; supīnos

Indulge ordinibus, nec secius omnis in unguem

Arboribus positis secto uia limite quadret.

Vt sepe ingenti bello cum longa cohortes

Explicuit legio, & cumpo stetit agmen aperto

Directæq; acies, & late fluctuat omnis

Aere renitenti tellūs, nec dum horrida miscent

Prælia, sed dubius medijs Mars errat in armis

Omnia sint paribus numeris dimensa uiarum

Non animū modo uti pascat p̄spectus inanem.

Sed quia non aliter uires dabit omnibus equas

d

Hypallage.

Sententia
Quō uitis
i collibus
quō i pla-
no serēda.
Didascali
cus sermo
& docenti
aptus.
Compara-
tio faceta.
Cōparatō

duplex cō-
modū or-
dinis.

GEORGICORVM SECVNDVS

Quā alti
scrobes

Terra, neq̄ ī uacuum poterunt se extendere rami
Forſitan & ſcrobibus, quę ſint faſtigia queſas
Auſim uel tenui uitem cōmittere ſulco.
Altius ac penitus terrę deſigitur arboſ
Aeſculus ī primis, quę quātum uertice ad auras
Aethereas, tantum radice in tartara tendit.
Ergo non hyemes illam, non flabra, neq̄ imbres
Conuellunt, immota manet, multoſq̄ per annos
Multa uirum uoluens durando ſecula uincit.
Tum fortes late ramos, & brachia tendens
Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet umbram

Quid fugi
ēdū ī ſerē,
diſuitibus

Neue tibi ad ſolem uergant uineta cadentem.
Neue inter uites corylum ſere, neue flagella
Summa pete, aut ſūma deſringe ex arbore plantas
(Tantus amor terrę) neu ferro lege reuſo
Semina, neue oleę ſylueſtres inſere truncos
Nam ſepe incautis paſtoribus excidit ignis.
Qui furtim pingui primum ſub cortice tectus,
Robora comprehendit, frondeſq̄ elapſus in altas
Ingentem cœlo ſonitum dedit, inde ſecutus
Per ramos uictor, perq̄ alta cacumina regnat.
Et totum inuoluit flammis nemus, & ruit atram
Ad cœlum picea craſſus caligine nubem.
Preſertim ſit tempeſtas ab uertice ſyluis
Incubuit, glomeratq̄ ferens incendia uentus.
Hoc ubi, non a ſtirpe ualent, cęſq̄ reuertī
Poſſunt, atq̄ ima ſimiles reuireſcere terra.

GEORGICORVM SECVNDVS

Infœlix superat folijs oleaster amarís
 Nec tibi tam prudens, quísq; persuadeat auctor
 Tellurem Boream rigidam spirante mouere.
 Rura gelu tunc claudit hyems, nec semine iacto
 Concretam patitur radicem affigere terre.
 Optima uinetis satio est, cum uere rubenti
 Candida uenit auis longis inuisa colubris.
 Prima uel autumní sub frigora, cum rapidus sol
 Nondum hyemē cōtingit equis, iam præterit æstas
 Ver adeo frondi nemorum, uer utile syluis.
 Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
 Tum pater omnipotens fœcūdis imbribus æther
 Coniugis ingremium lætę descendit, & omnes
 Magnus alit, magno cōmixtus corpore fœtus
 Auia tunc resonant auibus uirgulta canoris
 Et uenerem certis repetunt armenta diebus.
 Parturit almus ager, zephiriq; tepentibus auris
 Laxant arua sinus, superat tener omnibus humor
 Inq; nouos soles audent se gramina tuto
 Credere, nec metuit surgentes pāpinus austros.
 Aut actum cœlo magnis aquilonibus imbrem
 Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnis.
 Non alios prima crescentis origine mundi
 Illuxisse dies, aliumue habuisse tenorem
 Crediderim, uer illud erat, uer magnus agebat
 Orbis & hibernis parcebant flatibus euri.
 Tum primū lucem pecudes hausere, uirumq;

Quo uēto
 & q̄ tpe se
 rēda uitis.

Periphras
 sis.

Repetitio
 Descriptō
 ueris.

Corpore
 p̄ corpori

Excurrit
 infabulā

GEORGICORVM SECVNDVS

Ferrea progenies durum caput extulit aruis
 Immiffęq; ferę fyluis, & fydera cęlo
 Nec res hunc tenere poffunt perferre laborem
 Si non tanta quies iret, frigusq; caloremq;
 Inter, & exciperet cęli indulgentia terras.
 Redita di
 greflione Quod fup'eft, quecũq; premes uirgulta, p agros
 Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra
 Aut lapidę bibulum, aut fqualętis infode conchas
 Inter enim labentur aque tenuifq; fubibit
 Halitus, atq; animos tollent fata, iancq; reperti
 duplex cõ
 modum. Qui faxo fuper, atq; ingentis pondere teftę
 Vrgerent, hoc effufos munimen ad imbres.
 Hoc, ubi hiulca fiti findit canis eftifer arua
 Seminibus' pofitis fuper eft deducere terram.
 qd poff fa
 tionę uitis Sępius ad' capita, & duros iactare bidentes
 Aut preffo exercere folum fub uomere, & ipfa
 Fletere luctantes inter ufneta iuuenos.
 Tum leues calamos, & rafę haftilia uirgę
 Fraxineafq; aptare fudes, furcafq; bicornes.
 Viribus eniti quarum, & cõtemnere uentos
 Affuefcant, fũmafq; fequi tabulata per ulmos.
 Metapho
 ra ætatis. At dum prima nouis, adolefcit frondibus etas
 Parcendũ teneris, & dum fe letus ad aras
 Per purũ
 .i. aerem Palmes agit, laxis per purũ immiffus habenis.
 Ipfafacie falcis nondum tentanda, fed uncis
 Carpendę manibus frondes, interq; legendę
 Inde ubi iam ualidis amplexę ftripibus ulmos

GEORGICORVM SECVNDVS

Exierint, tunc stringe comas, tunc brachia tonde
 Ante reformidant ferrum, tunc deniq; dura
 Exerce imperia, & ramos compesce fluentes.
 Texendę sepes etiam, & pecus omne tenendū est
 Precipue, dum frons tenera imprudensq; laborū.
 Cui sup indignas hyemes, solemq; potentem
 Syluestres uri assidue, capreeq; sequaces
 Illudunt, pascuntur oues, auidęq; iuenceę.
 Frigora nec tantum cana concreta pruina.
 Aut grauis incumbens scopulis arenibus æstas.
 Quantū illi nocuere greges, duriq; uenenum
 Dentis & admorso signata in stirpe cicatrix.
 Non aliam ob culpā Baccho caper omnibus aris
 Ceditur, & ueteres ineunt proscœnia ludi.
 Premiaq; ingentes pagos, & compita circum
 Thesidę posuere, atq; inter pocula læti
 Mollibus in pratīs unctos saliere per utres.
 Nec non Ausoniꝝ Troia gens missa coloni
 Versibus incomptis ludunt, risuq; soluto
 Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis.
 Et te Bacche uocant per carmina læta, tibiq;
 Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu
 Hinc omnis largo pubescit uinea foetu
 Complentur uallesq; caueę, saltusq; profundi.
 Et quocumq; deus circum caput egit honestum.
 Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
 Carminibus patrijs, lanceq; & liba feremus

d iij

Quō mu-
 niendę ui-
 tes.
 Pathos in
 re inaiata.
 vri boues
 agrestes
 sunt in syl-
 ua hercini
 a germa-
 nię.

Digredit
 ad fabulā.

Quare ca-
 per libero
 imoletur.

GEORGICORVM SECVNDVS

Et ductus cornu stabit facer hircus ad aram.

Pinguiaq; in ueribus torrebimus exta columnis.

Annuus
labor i uis
tibus cura
dis.

Est etiam ille labor curandis uitis alter

Repasti-
natio.

Cui nuncq; exhausti satis est, nancq; ome quotannis

Terq;, quaterq; solum scindendū, glebaq; uersis

Aeternū frangenda bidentibus, omne leuandum

Fronde nemus, redit agricolis labor actus in orbē

Atq; in se sua per uestigia uoluitur annus

Et iam olim seras posuit cum uinea frondes

Putatio ui-
tium.

Frigidus & syluis aquilo decussit honorem

Iam tum acer curas uenientem extendit in annum

Rusticus, & curuo Saturni dente relictam

Prosequitur uitem attondens, singitq; putando.

Difficilis
uitiū cult-
tura.

Primus humū fodito, primus defecta cremato

Sarmenta & uallos primus sub tecta referto.

Postremus metito, bis uitis ingruit umbra.

Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ

Durus uterq; labor, laudato ingentia rura

Exiguum colito, necnon etiam aspera rusci

Vimina per syluam, & ripis fluuialis arundo

Ceditur, incultiq; exercet cura salicti.

Iam uinctę uites, iam falcem arbusta reponunt.

Iam canit extremos effoetus uinitor antes.

Sollicitanda tamen tellus, puluisq; mouendus

Vitupatō
uitiū a col-
latiōe alia
rū arborū

Etiam maturis metuendus Iuppiter uuis,

Contra, non ulla est oleis cultura, neq; ille

Procuruam expectant falcem, rastrosq; tenaces.

GEORGICORVM SECVNDVS

Cum semel hēserunt aruīs, aurascq̄ tulerunt
 Ipsa satis tellus cum dente recluditur unco
 Sufficit humorē, & grauidas cum uomere fruges
 Hoc pinguem & placidam paci nutritor oliuam.
 Poma quoq̄ ut primū truncos sensere ualentes.
 Et uires habuere suas, ad sydera raptim
 Vi propria nituntur, opiscq̄ haud indiga nostrę
 Nec minus interea fœtu nemus omne grauescit
 Sanguineiscq̄ inculta rubent auarā baccis.
 Tondentur cytisi, tedas sylvā alta ministrat.
 Pascunturq̄ ignes nocturni, & lumina fundunt.
 Et dubitant homines serere, atq̄ impendere curas.
 Quid maiora sequar, salices humilescq̄ genistæ
 Aut ille pecori frondem, aut pastoribus umbram
 Sufficiunt, sepemq̄ satis, & pabula melli.
 Et iuuat undantem buxo spectare Cytoron.
 Naricię picis lucos, iuuat arua uidere.
 Non rastris hominū, non ulli obnoxia cure
 Ipsę caucaseo steriles in uertice syluæ
 Quas animosi euri assidue, frangūtq̄ feruntq̄.
 Dant alios alię fœtus, dant utile lignum
 Nauigijs pinus, domibus cedrosq̄, cupressosq̄
 Hinc radios triuere rotis, hinc timpana plaustris
 Agricolaę, & pandas ratibus posuere carinas.
 Viminibus salices fœcundę, & frondibus ulmi
 Et myrtus ualidis hastilibus, & bona bello.
 Cornus, Ithyreos taxi torquentur in arcus.

d iiii

De sylues
tribus.

Optia illa
 tio a mino
 re cōtinu
 antis.
 Cytorus
 Macedōię
 mons.
 Naricia pi
 cis ferax
 Caucasus
 mons scy
 thia,
 De mate
 rijs
 Cui rei q̄
 materia y
 donea.

GEORGICORVM SECVNDVS

Duplex negatio. Nec tilię leues, aut torno rasile buxum
 Non formam accipiunt, ferroq; cauantur acuto
 Nec non & torrētem undam leuis annatat alnus
 Missa pado, nec non & apes examina condunt
 Corticibusq; cauis, uicioseq; ilicis aluo.
Extrema uitū uitu perratio Quid memorandū eque Baccheia dona tulerunt?
 Bachus & ad culpam causas dedit, ille furentis
 Centauros leto domuit, Rhœtumq; Pholumq;
 Et magno Hyleum Lapithis crātere minantem.
Descriptō aureę uitę Laudes uitę rusticę exurbanę collatione amplificatę. O fortunatos nimium, sua si bona norint
 Agricolas, quibus ipsa procul discordibus armis
 Fundit humo facilem uictum iustissima tellus.
 Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Mane salutantū totis uomit edibus undam
 Nec uarios inhiant pulchra testudine postes
 Illusasq; auro uestes, Ephyreiaq; æra
 Alba nec Assyrio fucatur lana ueneno
Cōmoda uitę rusticę. Nec casta liquidū corrumpitur usus oliui
 At secura quies, & nescia fallere uita.
 Diues opum uariarum, at latis ocia fundis
 Speluncę, uiuiq; lacus, ac frigida Tempe
 Mugitusq; boum, mollesq; sub arbore somni.
 Non adsunt illic saltus ac iustra ferarum
 Et paciens operum, paruoq; assueta iuuentus.
 Sacra deum, sanctiq; patres, extrema per illos
 Iusticia excedens terris uestigia fecit.
 Me uero primum dulces ante omnia musæ.

GEORGICORVM SECVNDVS

Quarum sacra fero ingenti percussus amore
 Accipiant, cœliq; uias, & sydera monstrent
 Defectus solis uarios, lunæq; labores
 Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumescant
 Obicibus ruptis, rursumq; in seipsa residant.
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hiberni, uel quæ tardis mora noctibus obstet
 Sin has ne possim naturæ accedere partes
 Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis.
 Rura mihi, & rigui placeant in uallibus amnes
 Flumina amem, syluasq; inglorius, o ubi campi
 Sperchiusq;, & uirginibus bacchata Lacenis
 Taygeta, o qui me gelidis in uallibus Hæmi
 Sistat, & ingenti ramorum protegat umbra.
 Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas.
 Atq; metus omnis, & inexorabile fatum
 Subiecit pedibus, strepitūq; Acherontis auari
 Fortunatus & ille, deos qui nouit agrestes
 Panæq;, sylvanūq; senem, nymphasq; sorores.
 Illum non populi fascēs, non purpura regum
 Flexit, & infidos agitans discordia fratres.
 Aut coniurato descendens Dacus ab Istro.
 Non res Romanæ, perituraq; regna, neq; ille
 Aut doluit miserans inopem, aut inuidit habenti.
 Quos rami fructus quos ipsa uolentia rura
 Sponte tulere sua carpsit, nec ferrea iura
 Insanumq; forum, aut populi tabularia uidit.

Præfertur
 studiū mu-
 sarū agric-
 culationi.
 Astrolo-
 gia.
 Physice.

Furor pos-
 eticus.

Exclama-
 tio.

Vide lau-
 dationem
 collationē
 habere

GEORGICORVM SECVNDVS

Vide cōti Sollicitant alij remis freta cęca, ruuntq;
 nentē ora In ferrum, penetrant aulas, & limina regum
 tōis fluxū Hic petit excidijs urbem, miserofq; penates:
 Vt gemma bibat, & sarrano dormiat ostro
 Condit opes alius, defossoq; incubat auro.
 Hic stupet attonitus rostris, hunc plausus hiantē
 Per cuneos geminatus enim plebisq; patrumq;
 Corripuit, gaudent perfusi sanguine fratrum,
 Exilioq; domos, & dulcia limina mutant
 Atq; alio patriam querunt sub sole iacentem.
 redit a col Agrícola incuruo terram dimouit aratro
 latione. Hinc anni labor, hinc patriam, paruosq; nepotes
 Sustinet, hinc armenta bouum, meritosq; iuuenkos
 Nec requies, quin aut pomis exuberet annus
 Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi
 Prouentusq; oneret sulcos, atq; horrea uincat.
 Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis,
 Glande sues leti redeunt, dant arbuta syluæ.
 Et uarios ponit foetus autumnus, & alte
 Mitis in apricis coquitur uindemia saxis.
 Domesti Interea pendent dulces circum oscula nati.
 ca cōmo Casta pudiciam seruat domus ubera uacce
 da. Lactea demittunt, pinguesq; in gramine lato.
 Inter se aduersis luctantur cornibus hædi
 Ipse dies agitat festos fufusq; per herbam
 Ignis ubi in medio, & socij cratera coronant.
 Te libans Lenge uocat, pecorisq; magistris

GEORGICORVM SECVNDVS

Velocis iaculi certamina ponit in ulmo
Corporaq; agrestis nudant p̄dura palestra.
Hanc olim ueteres uitam coluere Sabini.
Hanc Remus & frater, sic fortis he truria creuit
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma:
Septem quæ una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, & ante
Impia quã cæsis gens est epulata i uencis.
Aureus hanc uitam in terris Saturnus agebat.
Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dum
Impositos duris crepitare incudibus enses.
Sed nos immesum spacijs confecimus equor
Etiam tempus equum, fumantia soluere colla.

Seculsi Sa
turni aus
reum.

Trãslatio.

TETRASTICHON OVIDII IN TERTIVM GEORGICON Librum.

Tec̄q; pales & pastorum memorande per orbem
Et pecorum cultus, & gramine pascua læta.
Quis habitent armenta locis, stabulentur & agni
Omnia diuino monstrauit carmine uates.

ANTO. MAN. ARGVMEN tum in tertiu Georgicon.

Panditur apta boum, uel equi tibi forma notanda
Post uitulum curam monstrat, curamq; parentum

GEORGICORVM TSERTVS

Tradit equis aliam, uim postea pandit amoris
Curat ouis caprasq; simul, lactis quoq; lanę
Mentio cura canum, serp entum cura notatur.
Morborum quoq; te causas & signa docebit
Cõmunemq; luem cunctis animalibus olim.

GEORGICON AD MECOE natem liber Tertius.

Tertij Georgicon argumentum. Duplex argu-
mētum proponit, armenti & gregis curam. De bo-
bus & equis coniunctim præcipit. Virorumq; du-
plicem usum monstrat Nam boues aut uictimis de-
orum, aut aratro nutriuntur. Equi autem ad currus
trahendos, aut equitem uehendum. Et primum de
huius generis matribus deligendis primū præcipit
deinde patribus. Postea de uitulis & pullis educan-
dis atq; edomandis & ad unumquę usum iam
tum instituendis. Tum quæ incommoda arcenda.
Hic egrediendi occasionem nactus quātum amor
in omni animantium genere ualeat copiose profes-
quitur. Hac parte absoluta de gregis cura tradit.
Ac primum de ouibus & capris coniunctim. Qua
cura in stabulis, qua in pascuis habēde. Caprorum
genus in colligēdis eius cõmodis cõmendat. Ouiū
triplicem usum ostendit. Aut em̄ esui, aut lacti, aut
lanicio nutriuntur. De unoquoq; separatim præci-
pit. Deinde canes quoq; gregis causa alendos mos-
net. Serpentes in primis prohibēdos. Postremo de
morbo earū & uarijs generibus & causis atq; etiam
remedijs disputat. Hinc more suo in pestis publicę
copiosissimā quandam descriptionē digreditur.